

РЕВОЛЮСЧУ. ДАЙЫНЧЫ. КИШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

ДЕКАБРЬ

№ 10 (90)

БҮГҮ ЧОН-БИЛЕ БИР ДӨМЕЙ

Бо чылды декабрь 1-ден Кызыл гарнизонуң дайынчыларына өөредилге чыла эгезин. Бир-де дугарында олар СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунун болгаш ССРЭ-нің Дээди Советинин ону чымжыны ийги сессиясынын материаллары-биле танышканнар. Олар Ленинни чагыларга шычы болуурун, дайынчы болгаш политикаг белектелиң бейлиги, Төрөөн чуртун камгалаарыга кезээде белең чорукчу өөренип турарлар.

Бо хүнерде Сибириниң шериг округу 60 чыл оюн демдегелер турар. Ону Кызыл гарнизонуң дайынчылары төлөстөгү уткааннар.

ЧУРУКТА: офицер А. Крин чаа келген солунда материалдарын дайынчыларга таныштырып турары.

А. ЗАЩЕВЦИН фотосу.

Армия болгаш флоттуң амыдыралындан

ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫ

БЕЛОРУССИЯНЫҢ КЫЗЫЛ ТҮКТҮГ ШЕРИГ ОКРУГУ. Дайынчы квалификацияның мастери майор Г. Зайцев командадан зейиттик ракетка кезээдин дайынчылар түңгөлүк кезээде дайынчы белектелиң чыккан-нормазын дужаарын көрдүңгөндө 20 хуу ажыр күсеткенер. Офицерлериниң үштүк бири-ле дайынчы квалификацияның мастери, а шериг албатының ийги чылдыда сержанттарың, солдаттарың хөй кезин бири калостон элениндери болганар. Дайынчы белектелиң арга-дуржулазын чаартып, социалисттик чарышты дүңшүргүч организмде колгоң-биле керектик чединиңкиң улук болган. Кезек тергени атты чагыс эвес удаа ал турар. Чаа өөредилге чымыга белектелиң тура, авиационуң дайынчы болгаш политикаг белектелиң план-программасына керектик арга-дуржулазын илгерилери-биле тускай пунктуу кыргың.

Улук лейтенант-инженер А. Карпов удурткан техникаг бөлүмчөр керектик дайынчыларың дайынчы техникаже хандыкшымын улам күштөлдүргөң.

майор А. НЕМЕЦ

ТИЛЕКЧИЛЕРГЕ — ВЫМПЕЛ

МОСКВАНЫҢ ЛЕНИН ОРДЕННИГ АГААРДАН ХАЛДАШКЫНА УДУР КАМГАЛАЛ ОКРУГУ. Офицерлер А. Сисоев биле А. Юдин оларын командадааны керектерин дайынчыларга эркен өөредилге чымыда аразында социалисттик чарышты турган. Дайынчы болгаш политикаг белектелиң шыярын бейлериниң база өөредилгениң тергениң-тергениң саям квалитеттериниң, дайынчы техникагы экти шынарлыг ажал квалитеттериниң талазы-биле бот-боттарыңа аштырсаң азын ракетчиктер демисосин келген.

Чоокта чаа эркен түңгөлүк керектериниң сорулганы чагыс болган: дүңкөй маршты «тергени» демдеке дужаагаш, «дайынчы» самолёттарыңа оңуру шымыкшыны бээр. Айтык уезиндең чагыс миңгута-даа ажырап, дайынчы даалганы ракетчиктер тергени экти күсеткенер.

Зейиттик ракетаның И кезээде эртин турган дайынчы өөредилгелер талазы-биле социалисттик чарыштын түңгөлүкө подполковник А. Сисоевтиң команддалызын кезек база катар тергени атты болгаш керектер аразында шилчир вымпелди чаалал алган.

подполковник В. ЧИСТИЛЬНИКОВ.

37 чыл эртсе-даа...

1942 чылдын март. Фашистерин Москваже кийин шургуу турган үези ол Совет Армияның узуктаа чогуушкунуна таварышкан, олар улам калачары берген халдан турганар. Ынчалар-да маадырлыг совет дайынчылар башың чер буруңу дайынчы бербес дээр коргун чоң демисосин.

Тулчушкунуң бир уастогу берге байдалга таварышкан. Дайынчы чепсек саядан үңгү, аш-чөм төүгү, артиллерия сөөтүр шынак үрөгүн. Сүңгичи хоорайым чогуунда Синяно суурда штаб-биле харылаа үрөгүн. Ол бергелешкиннериң сөгкөн чедер кижжи херек апарган.

Батарей командири капитан Крашенинков дайынчыларны чыскааган, ким ол дайынчы даалганы күүсөдери айтырган. Элең хөй кижжи чыскаадын үңгү келген. Ынчалар-да маадырлыг совет дайынчылар башың чор буруңу дайынчы бербес дээр коргун чоң демисосин.

Саша дүңкөй карагызын шилеп алган. Фашистер проекторлар чырылган тура хонза-даа, ажит черлер үңгү эрте берип болур. Ону Коробейников ажыгал, айымалды-даа болза, онза чугула орукте үңгүкөн.

Көй-ле кезинде үңгүсизин, Александр улам буруңгаарал бар чыккан. Фашистер өй-өйлө кабыл каап турганнар. Олар ону кийин эс-керер ийги, анча-ла адып турганар. Ок анда-мында дүңкүлөр. Ошолдун аякы. Ынчалар-да Коробейников буруңгааралашкан.

Дерт кыломтр хирс черия Саша үр-даа болбаныда эртин келген. Ам суурга чедер ыңдыр-ла ырак эвес. Сашаның шоолугу ырак эвеске фашистерниң аткан снаряды чымылашкан. Ошолдун аякы. Ынчалар-да Коробейников буруңгааралашкан.

Ийинчылары берге байдалга таварышкан. Ынчанга Коробейников үңгүлөк орган. Сөөлүгү күжүн чымычыл үңгүлөк олурган. «Чугула угаан оокуну болбас!» Оон карактары булуртунган, мурунда чува орта көүлүбөстөн бар чыккан. Ынчалар-да Коробейников үңгүлөк орган.

Ону совет дайынчылар эскерип кааннар. Харың-даа чамдызын танынган. «Па, бо Крашенинковтуң батареясыны кижжи шыкажыл. Коробейников-ла-дыр» дээр чугуаны ол алынаар.

«Оолар, биске дузалажынар, штабка мени чедирер, ок-чөмөзүвүс тыңган, күш херек — деп, ол аар тынмышан чугулаан. Коробейников ону коргун чугулаан. Ол өлүрүндүн эвес. Берге байдалды дайынчы шыааның өлү буруңганы сезинген. Ол өөрүнчү дугайында болган. Батарейда байдалды узуктуу-узуктуу ыскажыл биле тө каап берген ол оожурган. Ам анча алум коргунчуг эвес.

Шериг эмгелдешине Александр Коробейников дыка үр чыккан.

Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан

көрөр ийги, анча-ла адып турганар. Ок анда-мында дүңкүлөр. Ошолдун аякы. Ынчалар-да Коробейников буруңгааралашкан.

Оон карактары булуртунган, мурунда чува орта көүлүбөстөн бар чыккан. Ынчалар-да Коробейников үңгүлөк орган.

Снаряд бузуңдууңуң үзе дээр кийин буңдун эмчелер кезин кааптар ужуруга таварышкан.

Александр Коробейников шериг эмгелдешине үңгү келген. Чагыс буттук кижиниң фронтже кайың алдыр, чеже-да кымыс ону кезээде эңчилер чуртпаан. Калажың чанар уңгүлөк таварышкан.

Оон тускай мергежили — мал эчизи кижжи. Ол кадык-дошкун үзе мал өнөп турган. Булуттук тайбын иш. Назыны угадын, денсаялар уези кээре, чугула миңга аялдан үңгөн. Тывага бежен чыдарың эгезинде чедип келген. Пенсонер-даа болза, ам-да аялдангышкан. Александр Константинович шымычигир, сергек хевээр.

Оон балыглаткан төөгүзү ыңчан дозулбаан Кызыл кичилер совет дайынчы буруңуңуң маадырлыг херектерин дилеп тып, ону улуска адынадып турар. Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан. А. К. Коробейниковтуң кызыл маадыр терге бээр уттундурбаан. Бо чылдын август 1-де үңгөн Чарык буңгар ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиуму ону Кызыл Советиниң орден-биле шынаган. Ону чоокта чаа бистин республиканың шериг комиссары М. В. Котельский тымыска.

Д. ЧЫДЫМ

Сибириниң Кызыл Тук орденниг шериг округу тургустунгандан бээр 60 чыл болган

КЕЗ ЭЭДЕ БЕЛЕН БАЙДАЛДА

Сибирь дайынчылар болгаш Сибириниң Кызыл Тук орденниг шериг округунуң тургустунганында бээр 60 чыл болган оюн байырыг байдалга демдегелер эртинген.

Сибирге дерин үңгөлдү-дерин кылап турган аңгар-дежидерин ычла шынап, Совет эрге-чагырганы катар тургузар дугайында В. И. Ленинниң маадырлыг бешки армияга берген айтымышынын күүсөдери-биле Сибириниң улук хоорайдарынын башшылары ук армияның командмаларының дузасы-биле округту тургускан. Чаа тургустунган округтуң керектерин бистин чуртувустуң Чесектиг Күштериниң төөгүзүңге эрес-маадырлыг чоруктарыны үлгер-чүжээң көргүзүп, ашты-ды болгаш шайыңга төлөстүгү үлүгү кыргың. Сибирге эркен кыргың-лошкуну түлүшкүндөрү баштал турган маадырлар Е. Мамонтов, П. Шенюбин, М. Тухачевский, В. Блюзер, Г. Эве, А. Ланин, Р. Мазановский, К. Рокоссовский болган оон-даа өскөдөрүн адым совет улус кайың-даа үтпес.

Сибириниң кызыл-шеригкерлерин болгаш партизанарын каттыштырган. 1919 чылдын декабрь 3-те Кызыл Тук орденниг бешки армияның баязымыга Сибириниң шериг округу тургускан соонда Сибириниң каабак дегем депис кээринде анча дайынчылар болгаш командирлериниң үйү-биле белектелиң эгезин. Четчелеттинген болгаш дайынчы мергежилини сүргүзүп дүргөн өөренип эркен чаа-чаа дивизион, брыгадалар чурттуң чүк-буру фронтларынык. Дайынчы эң-не берге турган фронтларынык аштың, дайынчың чай алыңдырбайн чыла шаң эгезин. Сибирге эркен 35-ки адым дивизионун Моолдуң ховуларыга барып Угтериниң дээрбөкчөдөрү 37-ти дивизион аң полктары чыла шынап. Бо дивизионун дайынчылар Кронштадтка болгаш үймүзүн баарыңга бээр кыргың. 31-ти дивизион Перекоско, 30-ти дивизион маң. ноучулары чыла шаң, тулчу чоруп турган.

Хамбаты дайын дозулган соонда округтуң дайынчылары боттарынын мергежили үдөй белектелиң, аш-чүтү болгаш хоозуралды ажып эргегине Сибириниң чоңуңа дузалажып эгезин. Ыдыг болгаш аштыкы интердиктилер Сибиржилерге тайбың чени бер-

Сибириниң Кызыл Тук орденниг шериг округунуң политикаг эргелелиңиниң начальнигиниң бирги оралакчыны генерал-майор М. Е. КУЛИКОВ

Бейи турган. 1929 чылда ак кыдат генералдар Кыдат — Чоон чук демир-орунга чепсектиг халдаашкыны кылган. В. К. Блюзерге командмалыктай Ыраккы Чоон чуктуң Ошар армиясы оларга өлүмүгү сөгүшкуну берген. 1938—39 чылдарда халдан турган ясов семурайлар база-ла өлүмүгү сөгүшкунуга таварышкан.

1939 чылда ак финнер-биле дайын эгезлээр Сибириниң шериг округу ол фронтже ийи адыгы дивизионы, артиллерия болгаш танк полк-

эрес-дилди болгаш бедик мердедиг болгаш сагыла-чурдунуң чоруну коргускан. Дыкка хөй дайынчылар орденнер болгаш медальдар-биле шынапкан. 107-ти адыгы дайынчыны полктар командирлери подполковник М. С. Батраков, И. М. Некрасов Совет Эвилелиң Маадырлары болганар. Дөрт сибирге дайынчыга гвардейки атты тымыска.

Немен-Финистиг халдакчылар 1942 чылдын дайындык совет-герман фронтунуң муруну талазында улук күштү

- Сибириниң Кызыл Тук орденниг шериг округу 1919 чылдын декабрь 3-те тургустунган.
- Ада-чурттуң Улук дайынчы чылдарында сибиржилериниң киришкени чагыс-даа улук тулчушкунуң чоң деп долу үндөзүн-биле чугулаал болур.
- Чугула Сталинград дээр тулчушкунуңа Сибирь чурттуг 11 дайынчы Совет Эвилелиңниң Маадыры болган.
- Совет нурунениң камгалаң үңүзүн бымылгалаарыңа улук салышыны, дайынчы болгаш политикаг белектелиңге чедип ал турар чединикини дээр өйруг 1974 чылда Кызыл Тук орден-биле шаңкатиан.

тарын, 6 хаактыг батальонуң чоруктаа. Сибиржилер анча маадырлыг адын база катар балыгтың, Томскыни артиллерия үңгүсизини дозулчулары полковник М. Кутейни, лейтенант И. Спиряков анча болган тулчушкунуңа эрес-маадырлыг чоруп дээр Совет Эвилелиңниң Маадыры аттарга чыккан.

Уестиде чугулаанымыс ол чүдлер дээрде дегем илгерилериң бистин чуртувуска, чоңууска үдөй белектелиң турган ханың үңгүсизини киннериниң чүгө эгези болган. Ада-чурт дайын эгезлээр билек сибирге дайынчылар калчалыг дайынчыга удур эрес-дилди тулчул, дайынчы каабак-берге оруктарын эртен. 1941 чылдын сентябрь айда фашистер Москвага чооктул Сибирини С. А. Калининниң командмалык 24-кү эркендиг үдөй турган. Бо армияны дайынчы чүгө доктааткай эвес, дарын ону барын чүкүсө билдир эгезин. Сибиржилер анча бооп турган тулчушкунуңа ханың-сының чок,

мөңгөп эгезин. Болга ханың кызының болгаш Кавказ дагыларын долганар камгалашкуну тулчушкунуар эгезин. Сталинград хоорай дээр тулчушкуну чүгө болур дөрлөк деп бугу дегелер манай турган. Ол тулчушкунуңа командирлер Л. Н. Гурьев, М. С. Батраков, И. Д. Колинге командмалык Сибирь округунуң шериг каттыжымыкыны эрес-маадырлыг чоруну коргускан Сибиржилериниң дөрт дивизионы гвардейки атка чыккан, ийин Кызыл Тук орден-биле шынапкан. Сталинградты камгалап турган дайынчылардан Сибирь чурттуг 11 кижжи Совет Эвилелиңниң Маадырлары болган.

Октябрь революцияның кавамы — Ленинградты камгалаарыңа, Курск дээр тулчушкунуңа, немен-Финистиг эжелекчилерден Украинаны, Белоруссияны, Прибалтиканы хостары азып тулчушкунуңа сибиржилер адын шынап болгаш Совет Армияны өскө каттыжымыкыны, керектер-биле кады барын Европаны хөй чурттарың

хосташкан. Чугула Берлин өөредилгени Сибирини 20 кире дивизионга киришкен.

Ада-чурттуң Улук дайынчы чылдарында сибиржилерини киришкени чагыс-даа улук тулчушкунуң чоң деп долу үндөзүн-биле чугулаал болур. Сибиржилер камгалаа-да, шаң халдаашкында-да бедик мергежилини, бижиг чурумуну коргузар турган.

Дайын сөөлүндөгү чылдарда Сибириниң шериг округу Чесектиг Күштериниң дайынчы мергежили бейлериниң булук академиясы апарган Коммунисттик партия болгаш Совет чык Сибиржилериниң дайынчы белектелиң бейи-биле үндөзүн кыргың келген. Совет нурунени камгалап күчү-дүй бижиглаарыңа улук салышыны, дайынчы болгаш политикаг белектелиңге чедип ал турар чединикини дээр өйруг 1974 чылдын январь 13-те Кызыл Тук орден-биле шынапкан. Совет улус ам барык 33 чылдарын дургузда тайбын байдалдарда чуртпап, Номунисттик партияны, оон аштың Төл Комитетиниң улук тулганы-биле дегелерде ийин-чөптү чоруктуң илгерилери — коммунисттик тургузуп турар Сибириниң дайынчылары Чесектиг Күштериниң бугу дайынчылары-биле кады Төрөөн чуртувун хамарышкан чоруп совет киллериниң тайбын күч-ажылын камгалаарыңа кезээде белең.

Империализм бо хүнерде-даа дайын армияның өскө күп үер азып бооп артып калган. «Совет талаан дайынчыны» деп хон-чугула кылды алган. НАТО-нуң чурттары болгаш империализм бөлүктөр шериг бөлүктөрүн көргүзүп туртувуга аракеттен бооп-чесекти мөңгөп. Мурту — Чоон Азияга дайын ийинди үңкүрүп, аш-чүтүк социалисттик чурт — Вьетнама халлааныңың кызыл турар Ийинг байдалдарда совет дайынчылар ошол еремчелдиг болгаш чык белектелиң турар ужурут.

Болуңуң тургустунганың бээр 60 чыл болган оюн демдегелер турар бо хүнерде Сибириниң шериг округунуң дайынчылары Коммунисттик партияны долганар улам сыйрак каттымап. Совет Конституцияда кордугун үдүлөгөди эрстин күүсөдериң белектелиң маргыш чок балыктың турар.

ХАТ, КАЗЫРГЫ ДЕГ

Октябрь 30-де үңгөн «Шыңга» П. Филипповтуң «Кызыл» кавалерия деп чүдүлү улук сонуургал-биле номчулук Алыг шериг Армияның 60 чыл оюнга турса-кааткан сактышының чер болганга-да номчулуктар сонуургал номчан боор-дур. Анча барымыда кылдыр ийи эштин сактышының номчулуктарга сонуургал-БЕЛЭМ — БЕШ МЕЛДЕР

— Эки атың э хөй. Бо сөстө ханың утка бар. Андык шаамла атың эмчөлчөк мияк мен. Атың чеже-да мияк чорумуң-да хуу адым чок турган. Тара тарында, ажаарда ачылдып шор боор беш. Бир чүчү тараның дүңкүлү айың болган. Чыңе-тараның салыңсарың-да болур.

Бистин аалдарымыс ол мичар тарың сургаалаң үдүс келген. Чагың чурттуг бир кижилең тарың-биле күлүңүг бө ордан алдың. Күлүңүг бениң ажал кайыктарың-даа калчок. Оон чылдын күлүңүгү, оларды арта мелдер болур. Каш чыл эркенде беш Мелдериң апарган мен. Чегер, мангаар — чараш-лаа аштар. Ада-чурту камгалаан Кы-

зыл Шеригдерге артың чоңуңу дузалажымы херек апарга, беш Мелдериниң фронтга дузалажы амылар бердиң.

Холум-биле фашистериниң ымыча шынап, тулчушкунуңа киришкени-даа болумуң, айрып эстүрүн кайы бей адың боттарыңды үдүн айрыптырген болгай деп болаң чорутуру мен — деп, Кара-Булуң турттуг, улук наздыг нейсонер Сумбал Ховалыг чугулаал олурду.

ДЕТКИР МЕН

— Алыг шеригниң фронтчулар кат, казыргы дег, сүртүмү күш джир. Алыг шеригте оруктуң калдымың-даа амааң чок. Туралаңыңа черден херептен үштө халдыл, согуз бээр күңүлү күш-де болгай. Арга-арыг, моллаң, дагың берг-даа оларга мөөн-Кызыл Район.

ЛЕНИНЧИ ЁЗУ-БИЛЕ, КОММУНИСТИГ ЁЗУ-БИЛЕ АЖЫЛДААР

Совет нийслэл СЭНП ТН-ийн ноябрь (1979 чыл) Пленумунун шийтгэлд, эш Л. И. Брежневтин чугаазын, ССРЭ-ийн Дээдэ Сөвөдийн ийги сессиязын материалдарын—беш чылын доозумчу үе-чанда партиа, нуруне болгаш ажил-агыг органырын, хөй-нитти организацияларын ажил-чорудугазынын тодаргай, дайнычы программанын улус сонуурга база сөтгил ханышык-биле хүлээп алганар.

Партия комитеттери ол чугула документилерин тайылбырлаар талазы-биле ажилды калбартып, СЭНП-ийн XXV съездинин шийтгэлдери чедикшиининг күөсөдиринче, В. И. Ленинни төртүтүнгөн хүнүнден бээр 110 чыл өөн талаптыг уткуурунче амылчы чоннарны мобилизаста турар. Чаңгыс аай политхүннерин организацияларынга, лекторларга, илеткелчилерге, политинформаторларга болгаш агитаторларга сума кылдыр лекция, бөсөөлөргө чикер тематиказын парладыыс.

СЭНП ТН-ийн ноябрь Пленуму коммунизм тургузушкунун ээлчегинг соругдарынын дугайында эш Л. И. Брежневтин чугаазы—партия биле чонун ажил-чорудугазынын дайнычы программасы.

Сайыраганг социализмни аргаларын бүрүн ажилгаары—бистин кол соругузыс.

1980 чылда ССРЭ-ийн экономиктиг болгаш социал хөгжүдөлинин күрүне планын.

Тайынын болгаш дөңшөлгөн бөдөлгө.

Чонун чадгай чорунун дугайында партианын болгаш чыдакчы салгыш салгыш.

Беш чылын эрг чыдарынын түжүмдөрү.

Кур черин таралжыларынын күш-ажылчы тилеги.

Беш чылын күөсөдиринге бистин коллективтин салгышкыны.

Бедик түнүлдиг көргүзүлгө—күш-ажылды амылчынын кол көргүзү.

Техниктиг депшилгени тодаргай адырларга—бедик темптер.

Эртемни болгаш техниканы чедикшиинери—бүдүрүлгө.

Демир-орук транспорту амылчы экижээли, сагыла-чүрүмү быжылдады.

Ондагы энергетиктиг комплекстин шапкын хөгжүдөди.

Атомуг энергетика—көдөр үеини энергетиказы.

Сортаментини калбартып, металлдың шынарын экижээлдэ.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргөдөдиринге машина тулушкунун ролу.

Хөл-биле кылдыр аар амылчы эвөөдөрү—соцпарлаттык мас соруга.

Капитал салгышкынынын амылчыны беңдөөлү.

Материалдык, сан-хөө болгаш күш-ажылчы курамырларын быдаралдыр чорук-биле демиселди күөтөдирээли.

Хууса бегинде тузуп, хууса бегинде шийгээлди алымы.

Ажылдагы кирер тузугарже кол кичөөдөй.

Забоничи ёзу-биле тулар: дүргө, шынарыг, чараш кылдыр.

ЭДЧ-ин тузугары—найыралдык болгаш акы-думалышкы чоруктуу тузугары.

Акы-дума чурттарын чыгылгары—хуусаында болгаш бедик шынар-биле.

Бедө ажил-агынын улам ийди хөгжүдөдиринге бистин салгышкынымыс.

Тара—Төрөн чурттук байла.

Мал ажилы—бүгү-улусчу шалгыч фронт.

Эт бүдүрерин көүдөдир—бирги соруга.

Мал кыштагынын организациясты эртерип, оок продуктулууну беңдөөлү.

Мал ажилынын ишчилеринче—хүн бүрү кичөөдөй болгаш салгыш салгыш.

Бедө ажил-агыг техниказын амылчы амылчалы.

Бедө ажил-агыга капитал салгышкынынын—бедик агадылго.

Бедө ажил-агыг продукциянын чидирг чок амылчалары.

Салгылашкынын културазын беңдип, салгыш алыкчыларын негеделин долу ханырады.

Күш-ажылчы сагыла-чүрүмү быжылгаары—ишчи бүрүзүнү хулаастан.

Быгыг сагыла-чүрүм—коллективтин көрүтү.

Эн шыныг камнага болгаш хумагаал дээш демиселди күөтөдирээли.

Ажыл шыныгын миута бүрүзүнүн үеин.

Камналганын хууса салгышкыны—кижи бүрүзүнге.

Оттулар чүдүлү, эвергианы болгаш металлды камнаары—инити соругузымыс.

Күрүне планы—хөөбүлү. План хүлээп алдынтан соонда, чаңгыс салгыш салгышкыны артар—оюу күөсөдир.

Улусчу контролдуу дөңшөлгөн беңдөөлү.

Социалистиг өмүч-хөргөнтини хумагалары болгаш көүдөдир.

Бедик тычу көргүзүлгө дээш социалистиг чарышты калбаргымыс.

Жодалп турарлар чок, бедик бүдүрүчүлүгө амылчалары—патриотчу хулаастан.

Чарыкчынын дүңгү чедикшиини—бөгүн амылчынын нормазы.

Мурнакчыларын дүржүлгө—күш-ажылды бүдүрүчүлүгүн беңдөөлү, амылчы чорукту болгаш шынарын улуу курамын.

Чак чүдүлү тывар, нестердер.

Шалгыч амылдап, шудургу өөренип, чепестерин шийттирлг чыдадымыс.

Шүгүмчүлөдиг болгаш бөг-шүгүмчүлөдиг денели—коллективтин быжынынын көргүзү.

Чогадыкчы инициативаны бүгү тала-биле деткяри.

Кичи бүрүзүнүн ажилынын бедик шынарында—коллективтин күш-ажылдык бедик амылчынымыс.

Күрүне массаларын медреселди чорук-биле күшүгү.

Бедик ийелгич чорук, күш-ажылды коммунистг ёзу-биле көөрү—политика талазы-биле шынак чоруктууну көргүзү.

Коммунистер коммунизм дээш бүгү-улусчу демиселди авангардында.

Сагыла-чүрүмү быжылгаарына, күш-ажылды бүдүрүчүлүгүн болгаш шынарын беңдөөлүгө улус депутаттарынын ролу.

Маздырды күш-ажылды-биле Төрөн чуртувустун күчүзү, бүгү делегерге тайынын быжылгалы.

Амылчы чорукту болгаш амылчы шынарын беңдип дээш демиселге күөтөдиринин ийи дакпыр, үш дакпыр көүдөдир.

Беш чылын хууса онаалдары—В. И. Ленинни төртүтүнгөн хүнүнден бээр 110 чыл өөнгө.

Беш чылын доозумчу чылын күш-ажылчы тилеги-бедик демселеди.

1980 чылды Ленинни шалгыч амылчы чылы болдурады.

Ону беш чылы шалгыч ёзу-биле доозады.

Коммунистг партианын удурулганы-биле оза-чак тилеги-бедик!

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛЫРЛАР

СОФИЯДА УЖУРАЖЫШКЫННАР

СОФИЯ. (СЭТА). Декабрь 3-те алаа БКП ТН-ийн бирги секретари, БУР-нун Күрүне чөвүлелини Даргазы Т. Живков-биле БКП ТН-ийн чалаанын ёзугаар БУР-да найыралды аяч-чоруун кылып чорур СЭКП ТН-ийн Политбюро кезигүвү, СЭКП ТН-ийн секретари Б. У. Черненко-нун ужуражышкыны болган.

Т. Живков болгаш Б. У. Черненко коммунистг база социалистг тургузушкунун соругдарын шийткөөлөрүн-ге СЭКП-нин болгаш БКП-нин ажил-чорудугазынын дугайында информация солчуп, совет-болгар кады амылдажылган улам ийди хөгжүдөлинин ээлен каш айтырылган, а ол ийди хөгжүдөлинин чугула айтырылган чугаалажып көргөдир. Тайыны, чепселенишкыни дүжүрү болгаш чавырмышкы дээш Совет Эвилелинин төөгүлүгү чак бажымын—Берлинге эш Л. И. Брежневтин ийи үдүргени совет эгелекчи саналарын оза чугулазын медреселгө.

Беседа чуреттин ханызын найыралдык байлаага эртен.

Ол-ла хун Б. У. Черненко-биле Болгар Коммунистг партианын удурулганынын кезигүнеринин ужуражышкыны болган. Алаа Т. Живков, БКП ТН-ийн Политбюро кезигүнери болгаш кезигүнгө кандалаттар, БКП ТН-ийн секретары болгаш Секретариаттын кезигүнери киришкен.

Ужуражышкын үезинде ийи чуртун партианынын болгаш улустарынын аразында акы-думалышкы найыралдык база кады амылдажылган улам ийди ханыларынның база хөгжүдөлинин айтырылган чугаалажып көргөн.

Т. Живковтун өмүзөндөгү Б. У. Черненкога аллар болдуруп дүштеки шайлаага кылган.

АЙЫЛ ЧОК ЧОРУК ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

НЬЮ-ИОРК. (СЭТА). КНО-нун Айыл чок чорук Чөвүлели Каттышкан Штаттар-биле Иранын аразында тургузган байдалды чугаалажып, көөрүп үргүлдөшкөн. Аны-агы күрүндөригн төлөөкчилери чүе чугаалаш, америк-иран харылааларын дүңкүрүгү байланын күөтөдир турары дугайында болгаш улустарын айыл чок чорукта кыжыны бооп турарын медреселгө, чурттар аразында харылааларын шийткөөлөрүн хулаастан көөрүп чугулазын айтып турарлар.

Каттышкан штаттар амыг чорудууну «шериг күжү-биле» шийткөөлөрүнүн планынын кылдып турарына ханы салгыш салгыш турарын санал-оок бергенер илереди турар.

Күөтөдир КНО-нун чанында доктаамал төлөөкчил А. Бишара чугаалажып турар айтырыг дугайында резолюция төлөвөлдөгө кирери-биле ээлен каш саналдар кылган.

Айыл чок чорук чөвүлели бирги ээлчегде маргалааларын тайың арга-биле шийткөөлөрүнүн болгаш чурттар аразында

маргалааларын шийткөөлөрдө шериг болгаш күш-биле кыжынындан ойталаарын принциптерин бастыкар ужураду деп, А. Бишара санал турар. Осе чурттарын ишти херектеринге холгарааланын принциптеринге бодуну бердиргени, улустар аразынын эргелерин болгаш дипломаттыг негеделерин чугаа чокка хулаастан дегелет ийилдеси база байткаар ужураду. Кичини эргелерин үрөни дээш шандагы шахта удуру Иранын буруудамышкыны, а ол ийди хөгжүдөдир чазанын еске-лаа дүрүм ёзугаар хомулааларын итеп көөрү-биле консультативтиг органын тургузары Күөтөдир төлөөкчизи санаалды.

Шахтың эрге-чачырганына удуру Иранын «кылып турар буруудамышкынын дегелет ийилдеси кичөөдөйгө алган турар ужурун каа-лаа каттышкыны чурттарын делегаттары база медреселгөдир. Бангладештин төлөөкчизи К. М. Кайсерин медреселди-биле алдыр, КНО-нун Айыл чок чорук чөвүлели ол буруудамышкыны итеп көөр ужураду.

ХУУСААДАН БИР ЧЫЛ МУРНАЙ

ГАВАНА. (СЭТА). Пес-таанын улус коомонады амылчалы кичиргени-биле холбаштыр Санта-Клара хоорайга байыртгы митинг болган. Ону хуусаазында бир чыл мурнай тузуп дооскан. Ол митингге Кубанын Компартиязынын ТН-ийн бирги секретари, республиканын Күрүне Чөвүлелини болгаш Министрлер Чөвүлелинин даргазы Фидель Кастро чүе чугаалаан.

Ол чак бүдүрүлгө черинге 5 муң хире кижя амылдаар болгаш чыдамын 60 муң дөрбөлчүн метр чедир бедик шынарыг хөөп-саазы болгаш синтетиктиг посту кылып үндүрүп шынарыг куба удуручугу чугаалаан.

Фидель Кастро чурттуу амылчы чоннарны бүдүрүлгөн экономика талазы-биле амылчы чоруну кыжымаккай

чедир алдырыңче, даамырган ажил-херекке ханысалгалык болуру дээш бүгү хөгжүдөдир демиселеринге кыйгырган. Диктаторжу эрге-чачырганына удуру куба улусчун медреселенин соалгу үе-чалазы болбушкан, чуртка улусчу эрге-чачырганын тургузары-биле доозулган төөгүлүгү болушкунга алдар кылдыр ол чак бүдүрүлгө черин «Граммдан» халаашкын» деп алаан.

ЧУГААЛАЖЫШКЫННАР Д О О З У Л Г А Н

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Межабад-ка Иранын күрүне министри Д. Форузгарын кура шажын болгаш политиктиг амылчалы-биле ээлчегинг чугаалажышкынынын доозулган. Иран Күрүндөгү оон ала-чорунун соругузына база кура айтырынын шүкт шийткөөлөрү-биле чугаалажышкынынын доозумчу элөөн белектерди болгаш болгаш ол чугаалажышкынынын үнүленин өөрүп турар мен деп «Бамада» солуга интервюга Д. Форузгар медреселгөн.

Чугаалажышкынынын ийи түнелдинде Иранда чурттар турар бүгү напонал биче улустарга бөг-башкартылар эргени тыпсырыңгы дугайында

АЯТОЛА ХОМЕЙНИНИН МЕДЕГЛЕЛИ

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Даш-кыска корреспонденттер-биле беседага аятолла Хомейни миңча деп медреселгө Президенти Картер болгаш АКШ-тин өске-лаа албан кижилери мурунда ханг чоран Мохаммед Резали кичеге ийди чорук-биле албалашкынын эгелди бербип турар деп санавай турар бас. Бир эстелер кырында олар кичеге ийди миңча болза, кичөөдөйгө, ээлен шаг борбак кижя дээш 35 миллион кижини экономиканын белекчиз дугайы болган оларын аштадып өлүрүңгө албалашкынын белекчиз дугайы. хан төөгүлүгүн чуртун бистин чуртувустун болгаш өске-лаа хөй-чурттарын кирип, дайныны кысып үндүрүңгө белекчиз дугайы

олар чугаалааш ужураду. Херектин ужуру болза кичеге ийди чорукта эвес деп, Хомейни улусчун хан. Чыдаалганын ээлен каш. Оларын бирээш—эне шынымы бооп чалааш—алаанын—ол саттыкчы кижини дүзүм-биле кем-херекти үүлдөдир тургалы АКШ-тин билин турарында болур. Ханын хөй салгыч кем-буруулу үүлдөдир тургалы дугайы ханын билин болгаш ээлен каш атегиз политиктерден амылчы мым-лаа билбес бооп чалааш деп, оон мый Хомейни чугаалаан.

Ханын судатарыга халаашкыны чүе чугаалааш, ол сууда ол кичини балдыкташтыган кем-буруулу үүлдөдир тургалы амылчы өске кем-буруулу херектер, кичөөдөйгө, америк албан кижилерини кем-буруулу херектери база тодараткынын көзү болуп деп, аятолла Хомейни медреселгөн.

Бис суа ител турар бис деп, ол онзалап медреселгөн. Казан бурган өрөөн Мохаммед Резали судтан соонда, бис ол кем-буруулу херектерге дуурадал тургалы база судталып негээр бис.

Иранга АКШ-тин кыжышкынынын халаашкыны деп медреселгөн: бир эвес АКШ дайыдалдыр деп шийткөөлөр болбо ол дайныга ол шийткөөлөрүңгө таваржыр. Тиле деп амылчы дөңшөлгөн ийди чорук. Бир эвес АКШ догика принциптин барымдалады көөрүн шийткөөлөр болбо, өскөр чугаалаалар, бистин амылчалыктынын өлүрүп, бистин байлаашкынын үтөп, чуртту

кем-херек үүлдөдир тургалы тамыныче суукал кем-херек үүлдөдир тургалы беритер болза бис америк туттурган кижилерин олар кем-херек үүлдөдир тургалы болза дедир эгелди бээр бис деп, ол чугаалаан.

Осе революционер-биле дөңшөөрүгө иран революция ээлен санын корум-чүрүм чок чорукту болган деп, оон мый Хомейни чугаалаан. «Корум-чүрүм чок чоруктар бар. Чурттуу амылчынын турарын көөрүн күзөөн турар эргиз дүзү-чүрүмүн артыкчыларынга дуурадал турар даштм-кыды ол корум-чүрүм чок чорукту сорук кирип турар. Эргелеп башкарыла бистин хулаастан турар болганда ол талазы-биле бис дүвөрөөн турар бис—деп, ол онзалап медреселгөн.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө өөрдиг чачыктылары кончү тузуга деп болзар мен.

Бажына чөм кыжырынга, дээрининге, аяк-сава, шала-лаа чуртунга болгаш өске-лаа амылчаларга чүе өөрдиг болбас бис.

Акылга өөртөккө чалаа чачылга алып болур болгай. Казан чүте улуга бергенде амылча өөрдиг дээр шын эвес.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

Амык өскөрүгө улус назмыг кижилерини талазында доктаамал, эки башкарыла эргөкөк чугула. Оон дык хөй чүе халаашкыны. Улус назмыг кижилерин эки үлгери амык өскөрүгө хун бүрүзүңгө херек дээрин тутуп болбас ужураду бис.

МИТИНГ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Импучияның Национал Хосталгалынын Чаңгыс аай фронтунуң (ИНХЧФ) тургустунга кампучия улустуң национал хосталгалы демиселдине үндөш эргиз дени болдурган деп, ИНХЧФ ТН-ийн Даргазы, Кампучиянын Улусчу-революстг Чөвүлелиниң даргазы Хенг Самрин чугаалаан. Ол, Чаңгыс аай Фронтунуң тургустунганында бээр бир чыл болганынга турас-наадып, Пномпенге кылган хөй кичи киришин митингге чүе чугаалаан.

Бистин улус амыг уеде бөггөдирин чуртуунуң болгаш боттарынын салым-чолуунуң долу эргелиг ээли бооп, кампучия улусчун кароу чаңгыс, дүрүм ёзугаар ёзулуу төлөөкчизи—Улусчу-революстг Чөвүлели долгандыр сырын каттышкан деп Хенг Самрин чугаалаан.

Кампучияның Национал Хосталгалынын Чаңгыс аай Фронтунуң пеничи электерчилерин, чачыларын артыкчы дээрбечилеринге улус демиселди удуруп, социализмни өөрү биле чорур халаашкыны чөк, тайың, демократтыг, нейтралдыг болгаш каа-лаа каттышкыны Кампучияны тургузуу турар.

Совет Эвилелиниң, Вьетнамнын, Лаостун болгаш өске-лаа аны-агында кампучия улусту майыралдык болгаш эл-сөтгил каттыштырылганын ёзуу холбашкыны турар. Бистер ол майыралды болгаш эл-сөтгил каттыштырылганын бистин чурттуң эрге-ажыктарын намгалаары-биле моон-лаа сонгар улам быжылгаар бис деп, Хенг Самрин чугаалаан.

АКШ. Ракета-ядролуу бөөсөдөрүнн амылчалынын планларын удурулганынын чыккалдары Каттышкан Штаттарын хоорайларына эртен.

Хоорайларын эрге-чачыргалары чыккалдарын киржичилеринге итеп-сүрүшкү-биле харылааш. «Чурум үрээшкынерин кылган дээш чүс-чүс тайың талаалыкчыларын тудуу хоругдан.

ЧУРУКТА: Нью-Йоркта массалык чыккал.

ЮПИ—СЭТА-ның фотоу.

БЕДИК ХАРЫСАЛГА-БИЛЕ

БУДУРУЛГЕДЕ БАЖЫҢЫНДА ДЕГ

Онгу беш чылдың дөрткү чылы доостур чоошуулаан. Ажылдык кайда да участогуна кижилер түңкелерин уңдуруп, чаа сорулгаларын тодоралып турар. Тыва АССР-ниң Чурукчулар эвилелинин баштаар чериниң даргазы И. Ч. Салчан биле чогаадыкчы амыл херек дугайында солунуң корреспондентизм Б. Дирчининиң бесеазын моңо аздапта парладырар.

Чугле өвүрүнүң сес кезек черге чон-биле ужуражыкка болуп, делгелгелерин соңуураткан. Бай-Тайга, Улуг-Хем, Тес-Хем районнарын ажылгыштырлеринге база бөдүк чогаадыкчы ажылдакчылар-биле кады аалдап чордувус. Улуг эвес делгелгелерин чоңга соңуургадып, оларның биле пжин кара чок чугалаажып-даа турдувус. Мурнакчылар кайла-даа хей, оларның чуруктарында чурдурунга белеткенип

ниң секретариатында дымдаар. Бис база-ла хол кургуг баар эвес, кылган ажылдыкты түңкелер апарар.

— 1980 чылда чогаадыкчы амыл херектериниң ушшин чүү тодоралып турарып, номчукуларга соңуургадып көрүрөм?

Тираспольдун ВЭКСМ-нин 40 чылы аттыг дарааныла фабриказы амыл уениг улуг бөдүрүлгени. Мында амыл мо-дога таарымкай чараш кестюмерни, платкелерин, бую-каларын дараап турар. Бедик мергежилди ажылчылар чы-рын автоматтары башкарган, чаа хевирин хевирин чурук-чумельдерлер чогаадып кы-лылар.

Фабрикада дөрт мүн ажыл кижилер, колдуунда-ла хөдөө-көр ажилдап турар.

— Ол байдал коллектив-тин социал-экономиктиг хө-дөждүгенин комплекстик пла-нын тургузарга барымдаалат-тылган — деп, фабрикаын директору В. С. Соловьева чу-гаалар. — Инда кун-ажылды өртемге үндөткөн органи-заастары, экижеткен амыл-раал, очки хандырылазы, ажылдаар чөрлерин бажында дег эки таарымтылазы көрдүгөн. Хөдөөкөр өнү-чүгү-на эки деп үнелер, со-нуургалдык белгаш хөдүгү-ажылдаар.

Шынал-ла мында таарым-чалык байдалар четтир дү-теки чалсарда адалыгы чө-ни белеткеш стөлдөрдө саз-ган турар, кышкы үедө саз-ка сөдүгүстөрүнө үе артып-каар. Бүдүрүлгө экинчи консултация кайинде амыл-тылган, не-хөдөөкөрнөй түскай хайгаралда алган.

Хөдөөкөр кижилер амыл-да бажың амыл херектерин уттур эвес, мычтанаш фабри-када аш-чөм продуктулары сазып алыр магазин ажылдап турар.

Моон ап көөргө, «ССРЭ-ниң

— Чурукчулар болгаш уран-шевер мастерлер чылды намчаар доостур турарып, чу-гаалар көрүрөм, Иван Чам-зыевич?

— Доостур турар чыл бө-лушкүндөр-биле байлак бол-ган. Бүгү эвилелин «Бүш-культура болгаш спорт чур-малдыг уран чүүлде», Бүгү-россиянын «БАН-ны тулуп тур бис» деп делгелгелерге чу-рукчулар-даа, уран-шевер мастерлер-даа клиришкелен. Чурукчуларнын чакы делгел-гени, С. К. Ланжын, Г. С. Суздалевтин ажылдарының хузда делгелгелерин биске организаастаан көрүчүлөргө солун болган.

Бистин ажил-херектериниң улганышыны СЭПК ТБ-ның «Идеология, полити-ка кижизиндеги» ажылды-кы хажыраалы дугайында» доктаалы тодоралып тур-ар. Профессионал мергежилди бөдүрүлгө, чогаадыкчы ажыл-дакчынын ий-политиктиг тегнели, хоорай, суур

Беш чыл болгаш чогаадыкчы ажылдакчы

Ол черле контуг шын. Чу-рукчулар эвилелинин баштаар чери бо талазы биле түскай хемчеглерин ажылдап кылган, амылраалда боттандырып эге-леп турар. Бо чылын эркен боттарынның сьезданиге при-нципалдыг чугааны чоруткан, оон түңкелди уңдуруп турар-дыр. Мыччала-даа кылдыр ажылдаар хей дээрли билдин-гер, Чогаадыкчы — кол чүүл. Апаа хамаарылга партиядың биле харысалгалык болуп ужурут. Амылраалче ханы-лаар, чаа чүүлдерин дилеп тынар апар.

Эркен чылын бистин чу-рукчуларымыс кедер делгел-гелерни база организаастаан,

— Беш чылды сөөлү чы-лы. Харысалгалыг үе. Ону бис билди турар бис. Бездир чылдын апрельде «Социали-стич Сибирь» деп бешки дел-гелге Барнаулга ажыттынар. Апаа белеткел шагда-ла эге-лөөн. Дыка хей чурукчулар, мастерлер керээлерин чаргы-лаан, ажылдарын кылдып тур-рлар. Шыалгы уран-шевер мастерлер Репин аттыг Кур-не шанылынын лауреаттары Хертек Тойбухаа, Раиса Ара-чаа, Байнын Байыр база Сааа Когол, Долуц Лойбууза, Херек Монгуш-ол, чурукчу-лар Ю. Курский, Г. Суздалев, Сааа Сарыг-оол дөзөн өскелер-даа апаа киржи. Бис-ке эң кол шыгалда ол.

Улуг баштык болгаш башкы В. И. Левинин төрт-түнгөндөн бээр 110 чыл

ЧОННУУНГА ҮНДЕЗИЛЭЭР

«Чогаадыкча болгаш амы-лар» деп рубрикага Тыва АССР-нин Композиторлар эвилелинин баштаар чериниң дар-газы А. Б. Чыргак-оолду «Талаанчы аянында» деп чүүлүн номчааш, бо материал-ды бижип өр мен.

Эркен чылдын шөлөм аайыг биле Бай-Тайганың Тээли суурга чораш курчун филармониянын муру-нуулан концерт көргү-чүлүгө студенттериниң «Адың ай» деп ыр-хөгжүм ансамблиниң баралдагынын дугайында бижикседим. Мы-чан, концерт аягындагы муру-нуула, көрүчүлөргө ук ая-самблдин черде, четпес чүүл-дерин көрүп, боттарының са-нат-оюуларын кыргырын чар-лашкан дилөөн чүве.

Мычаш амыл артистер үжөн хөдө ыры ийи шак дүргү-лүндө чалсар чокка үсүүдип келгенер. Ук ырларын сө-лүүнү-да, музыкалынын даа авторларын апаа чарлавайн, бир-де чүвеже далашкан хе-вирлиг, улаштыр бадырып каапкан барганнар. Ол кон-цертте улуг, биче көрүчүлө-рдөн кынарны чок дээр. Кон-церттор А. Б. Чыргак-оол «чакпыла» ырлар дугайында солтуга кончуг шын бижээп.

Концерт программасында чангыс даа тыва, орус болгаш өске-даа националларын чоңуу ырлары база профессионал болгаш бот-тыныгыр компо-зитерларын эки чогаадырар кырыбон. А мында кирген чо-гаадырар шүтү «чакпылар» болган. Ол ырларын сөзү, музыкалы чогаадык авторла-рын алап, чарлаан турган чү-ве болза хөдөкчиг ужуру агы-ирик. Чуге дөзө, чырыкче

«Межегей», «Бистин Тыва» («Дөң-дөң»), «Тооруктуг дөңгөй Тандым», «Ала караан белгаш болза» болгаш өске-даа ырлар хамааржыр. Амыл уеде профессионал композитор-лар Р. Көндөйбик, Д. Хуреш-оол, Б. Нузов болгаш бот-ты-ныгыр композиторларын ыр-лары республиканың музыка амылраалында өскү черин ээлеп турар. Мыччала-даа со-лунда парлаттып турар ыр-ларын функцияларын (ак-кордтарын) ноталарын кы-рынга бижип турары күзөп-чиг. Мыдыг боорга чаа ырла-рын сайгарарыга чик болур...

Композитор А. Б. Чыргак-оолдуң «Музыка чогаады эне-не нарын болгаш мыал-ла түс-кей билгит, өөргөлдө, дүжүт-көдө өгөп турар. Мыдыг болган-да алгач, музыка чогаадыкчы-мыс кижилер чогаадык национал бөдүжүн, аянын, оон утка-шы-

СЭТАНЫҢ СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ

ХААН. «Уралдын кубогу» дөзөн маргалда Свердловски-нин чангына болуп, эркенге, 5 километрге даака мапша-рынга Олимпий чемпиону Га-лина Бузалева тилгөөн. Эр-зулетан 10 километрге хемчээ-ге Александр Завьялов бирги черин алган.

Заа спортуңун ийи хевириниң маргалдааныга Про-фессордөккен келген 19 хар-дыг Сергей Орландский тил-гөөн. Тилгекчи команда чүгө 11 метрге шөлдө тевилгери чортукан соода ифазе. Орта москвалылар боттарынын Ле-нинградтан келген чакыттар-ынын хаалганың дөрт ма-чкети кыргыны. Оларга берген кол болгаш немелде шактап калды-даа түңкел чок 0:0 болган.

Таджикистаннын шилдик футболдестерин 3:0 санга ут-каш, үшкү черин алган.

ХОНКЕН. Чурттуң бирги чери дөзөн өскөсөөдө эркен маргалдааларын, түңкел-гелерин мылдыг болган: «Спартак» — «Автообилест» 7:1, «Ижсталь» — «Динамо» (Москва) — 3:5, «Амник» — «Сокол» — 3:5, «Динамо» (Рига) — «Трактор» — 2:3.

Чемпионатка төргөндөп турган ЦСКА-нын командазы эркен сүүбөтөдө «Брылья Советов» командазынга 1:6 санга уттурган.

ШЫДЫРАА. Бистин амыл спортуңуус шыдыраага деле-гей чемпиону Майя Чибурда-ниде Барын Германиянын Бад Кисинген хоорайга эркен делегейинд хөдөөкөрнөй маргалдааныга эки ойлааш, база бир улуг тилгелгенин чөд-дип алган. Ол сес кижини уткан, үш шыдыраачы-биле хайымнашкан, чангыс-даа ки-жиге уттурбаан.

Жуза Верещ—Петронич (Венгрия) биле Борислава Борисова—Ористейн (Шве-ция) олар тилгекчиге бүдүн чартык сан четпөөнөр.

Чибурданиде ам ССРЭ-нин

ПЕНСИЯЖЕ ҮНЗЕ-ДАА

«Кун-ажылдыг хөдө» совхозун Торгалыг суурга кун-ажылдыг хоочунары, төлө-төгү кижилер хей. Оларынч Бирзөөн Макпал Дойларовна Тү-лүш бистин сууруң хоочун туртпачымы болгаш ажылчы-ны. Оон эркен оруу үзүн болгаш солур. 1929 чылда колхозка ол кирген. Мычач, амыл уеде дег, техника тур-баан. Айт, шары-биле черин аңдарып, ону болбоозура-каш, тарааны тарааш кууру бижэ өөргө сноптап багалаш, ажаап эң чоранын ол чуга-дыр. Хүндө 100 ажыл сноп багалары мында-ла бөзөн эвес. Оон соонда 1951—1972 чыл-ларда колхозка оон совхозка савчылаан ажылдап чоранып. Оон дүжүлгөсүн ала, савчылыг берге ажылдап өөргөткөн амылдар ам мурун-калар апарылган. Ол каш чылда район Советинин депта-дынга соңуудуп чораш. Оон ак сеткилдиг амыл-кижи Со-вет алаш белги-биле үнелен: Кун-ажылдык Кызыл Тук-ор-ден, Ленинни юбилей база «Кун-ажылдыг хоочун» деп медальдар оон хөдөө каастан көрүрү Пенсияже үнө-дөз, Макпал Дойларовна ам-даа ажылдаашпаан. Хоочун ком-мунист амыл үеде совхозтун МТМ гаражында аштакчылап ажылдап турар.

С. БАДЫРАА, Тесра-Хемниң ууруларынч музыкалы школаның директору.

ЧУРУНТАРДА: эстрадала бөд-базырылп таарымтырган ты-ва улустун «Ала караан бел-гаш болза» деп ырымын ыр-хөгжүм ансамблинин күүседип турары.

А. ЗАЙЦЕВИЧ фотогу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АГААР

Бөгүн республикага ажылчун бугулар, чамдыа чер-лерге биксан хар чээр. Бар-мыл чүк, улаанмышынның чаттын күжү секундда 3—8 метр чедер. Агаарнын темпе-ратурамы 15—20 градус соок болур.

Кызылта онзагай өскөр-диникин болгаш Хаттын күжү коопка, Агаар дүе 25—27, күндүс 18—20 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ДЕКАБРЬ 5-ТЕ «НАИВАЛ»: «Хабестин ам-ланы» (3-4-ку фильмдер) 9.30, 14.30, 17.20, 20.10. «Бардам Кыака» 12.20 шактарда.

«КАА ХЕМ»: «Демир ма-жыргынымыс кижиге» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кичөөкчү» 10.00, «Котоский» 11.30, «Хабестин амланы» (1-2-ги фильмдер) 14.30, 17.20, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мөңгү өңүмү» (1-сериялыг) 15.00, «Космостар» (2-сериялыг) 16.50, 20.00 шак-тарда.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 5-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

10.00 — «Уе». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — «Анык-тарын чогаадылаш». 11.40 «Камертон». Уран-чечен теле-фильм. 1-ги сериясы. 12.45 — «Кино ани-чоруктар калуу». Дамчыдалыны Ю. С. Секи-вич чорудар. 13.45—РСФСР-ниң аалдыгы артык Г. Калы-нина ырлар. 14.05 — Мелө-дөр. 14.10 — 15.40 — Чалсар.

КЫЗЫЛДАН

15.40 — «Орус дым өрөдөп турар бис». 12-ги телекөзөд.

МОСКВАДАН

16.00 — Мелөдөр. 16.20 — Социалистик тууртарынын доку-менталдык телефильминин программазы: «Анык черим», «Румыниянын шактылары», «Бисти долганар хемия», «Болгария миннотарларда», 17.10 — «Зөблөчө». Тележур-нал. 17.55 — «Орус чугааш».

КЫЗЫЛДАН

18.25 — Телекөздөр. 18.40 «Азиянын төлөдөз». Дамчы-далыга. 19.10 — «Чымыргана». Документалдык фильм. 19.15 — Төлөмөздөр. 19.25 — Чарла-дар.

МОСКВАДАН

19.30 — «Кызыл хооперация».

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Новосибирскинин техниктиг № 32 училищези Кызылга а-ыдалар бедик мергежилдиг ажылчыларны белеткери биле ортумак школа доосканын чалап тур.

Аппаратураларын этекчи-слесарыларын: аппаратураларын монтажниктериниң: чымыл-өтүр ажилдарынч слесарыларын мергежилдиге үндөш өөредир.

Училищеге киргендер аяда 80—85 рубль стипендияны төлөр.

Өөренир хуусааы 10 ай.

Училищеге обмещитне-биле хандырар.

Кызылде 1979 чылдын декабрь 1-де эгелээр.

Өөренири күзүңнөр аразында адресте айтырар: Кызыл хоорай, Шетикни Крапченко куудумузу, 38, 2-ги кызт. Кун-ажыл талазы-биле эргелел. Телефон 2-31-42.

Редакцияның адреси:

Кызыл, Шетиникин-Кравченко куудумузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторуну 2-24-63, редакторуну орадакчыларынч 2-25-24, 2-31-75, харысалгалык секретарыны 2-23-35, секретариаттын 2-23-35, партияны амылраал болгаш совет тургузуу кылдыгында 2-27-47, үлетпүр кылдыгында 2-22-64, чага кылдыгында 2-41-27, информация кылдыгында 2-20-60, корректорларынч 2-27-41, бухгалтерияныч 2-12-45, солун кедейи барганда 2-32-75 телефонче долзар.

Тираж 16405. Чатыр 2892. СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР